

HOẠT ĐỘNG BẢO QUẢN DI TÍCH Ở KHU DI TÍCH CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH TẠI PHỦ CHỦ TỊCH

NGUYỄN VĂN CÔNG*

Một phần khuôn viên Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch
Ảnh: T.T

Hột trong những nhiệm vụ chủ yếu của công tác bảo tồn Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch là bảo quản, giữ gìn tài liệu, hiện vật và môi trường cảnh quan di tích, bởi tất cả môi trường cảnh quan và hiện vật ở đây đã gắn liền với cuộc đời và sự nghiệp của Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ

Chủ tịch trong 15 năm cuối đời (1954-1969).

Trước hết, Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch là một trong những di tích lịch sử văn hoá được bảo vệ, bảo quản và giữ gìn trong tình trạng nguyên gốc nhất. Mỗi tài liệu, hiện vật và môi trường cảnh quan di tích ở đây đều chứa đựng những nội dung lớn về tư tưởng, về cuộc đời và sự nghiệp của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ

* CÁN BỘ KHU DI TÍCH CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH TẠI PHỦ CHỦ TỊCH

Chủ tịch có khuôn viên rộng 14,7 ha, gồm ba khu vực A-B-C, trong đó, có Phủ Chủ tịch và các nhà làm việc khác; có nhà sàn, ao cá, vườn cây. Hiện có gần 1.000 tài liệu, hiện vật trên tổng số hơn 3.000 hiện vật vốn có ở Khu di tích đang trưng bày tại các nhà di tích, với nhiều chất liệu khác nhau như gỗ, giấy, vải, đá, kim loại v.v... Các tài liệu, hiện vật này, do đặc điểm chất liệu, rất dễ bị môi trường, khí hậu và côn trùng xâm hại, mục nát, rất khó khăn cho công tác bảo quản giữ gìn lâu dài. Vườn cây, có 1271 cây đủ các loại, thuộc 161 loài cây, 54 họ thực vật. Có 78 loài là nguồn gốc trong nước, 68 loài là nguồn gốc của nước ngoài và 15 loài đang xác định nguồn gốc, 35 loài là cây ăn quả, 59 loài là cây bóng mát, 67 loài là cây hoa, cây cảnh. Đặc biệt, có một số loài cây quý hiếm, được Bác Hồ đem về trồng như: Cây xanh bốn mùa, dừa lửa, cọ dừa... Bác Hồ đã trực tiếp vun trồng và chăm sóc cho cây vú sữa của đồng bào miền Nam gửi tặng Bác, cây xanh bốn mùa, cây bụt mọc, cây đa "kiên trì", cây dừa... Mỗi cây đều gắn với những kỷ niệm về Bác. Cũng chính tại nơi đây, ngày 28-11-1959, Hồ Chủ tịch đã khởi xướng phong trào "Tết trồng cây". Từ đó, cứ tết đến, xuân về, nhân dân cả nước lại hưởng ứng tích cực phong trào Tết trồng cây, đời đời nhớ ơn Bác Hồ. Cùng với vườn cây là ao cá Bác Hồ. Ao có diện tích 3.320m², nơi sâu nhất là 3,2m. Ao cá Bác Hồ trong Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch có trữ lượng gần 5.000 kg cá các loại, thuộc 14 loài và 6 nhóm, trong đó, Việt Nam có các loài: Chép, trôi, trắm; Châu Phi có rô phi vàng và rô phi đen; Trung Quốc có mè hoa, mè trắng, trắm cỏ; Châu Âu có chép Hung-ga-ri (kính, vảy); Ấn Độ có rô-hu, mri-gar, cát la; Đông Nam Á có chép vàng Indônêxia... Đặc biệt, có nhiều loài, điển hình là chép và trắm đen, được Bác Hồ nuôi dưỡng và theo dõi quá trình sinh trưởng; tới nay vẫn còn sống. Sinh thời, sau giờ làm việc hàng ngày, Bác thường ngồi cho cá ăn ở cầu ao trước nhà sàn. Đúng giờ, khi nghe tiếng Bác vỗ tay gọi, là đàn cá quen thuộc đến ăn quần tụ. Có nhiều chú cá háu ăn, trườn lên cả bậc cầu ao và lùa vào cả bàn tay Người. Năm 1959, hợp tác xã Tiên Phong - nay là Yên Sở, Thanh Trì, Hà Nội - là đơn vị đầu tiên được Bác Hồ gửi cho giống cá rô phi để nuôi. Sự đa dạng, phong phú về thành

phần và chủng loại cây, con ở đây, những hiện vật sống động có quá trình sinh trưởng, phát triển, già cỗi và triệt tiêu theo quy luật tự nhiên, khiến công tác bảo quản, gìn giữ và tôn tạo cảnh quan, môi trường vườn cây, ao cá di tích là một công việc hết sức khó khăn, phức tạp.

Chính từ thực tiễn, công tác bảo quản di tích ở đây được xác định gồm ba đối tượng: Di tích bất động sản, di tích động sản và môi trường cảnh quan vườn cây, ao cá di tích - những công việc hết sức lớn và nặng nề cần được quan tâm giải quyết đồng bộ. Nhưng dù lớn và nặng nề đến đâu cũng phải bảo quản và giữ gìn lâu dài, nguyên trạng cho bằng được Khu di tích nhằm phục vụ tốt nhất công tác tuyên truyền giáo dục về cuộc đời, sự nghiệp và tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh cho các thế hệ hiện tại và tương lai.

Công tác bảo quản ở đây không chỉ thực hiện đối với tài liệu, hiện vật trong các ngôi nhà, mà còn với cả bản thân các ngôi nhà đó cùng môi trường cảnh quan vườn cây, ao cá di tích. Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch còn là một loại hình bảo tàng lưu niệm về danh nhân, cho nên vấn đề đặt ra cho công tác bảo quản di tích là phải nghiên cứu kỹ tài liệu, hiện vật và cảnh quan môi trường vườn cây, ao cá di tích. Việc nghiên cứu đó không chỉ dừng lại ở việc xem xét hiện vật đó nói lên điều gì, mà điều quan trọng hơn, là cần làm sáng tỏ tư tưởng, tình cảm của Bác thông qua hiện vật đó. Chẳng hạn, Bác muốn có một ngôi nhà sàn bằng gỗ theo kiểu Việt Bắc, chứ không phải là ngôi nhà xây nhiều tầng. Phải chăng, Bác muốn khi làm việc, khi nghỉ ngơi trong ngôi nhà đó, Bác nghĩ đến quê hương, đất nước và nhân dân, nhất là đồng bào vùng sâu, vùng xa. Bác muốn "đồng cam cộng khổ" cùng nhân dân? Cũng như Bác cho đào ao thả cá tại Phủ Chủ tịch, không chỉ để làm gương, để phát triển phong trào nuôi cá trong nhân dân, mà dường như, bên ao cá này, mỗi khi Bác ngồi cho cá ăn hoặc câu cá, cũng chính là lúc Người tìm lại những giờ phút thanh thản, tĩnh tâm để sáng suốt luận tính việc nước, việc dân? Bác Hồ trồng và chăm sóc cây vú sữa của đồng bào miền Nam gửi tặng, trước hết do Bác luôn trân trọng những món quà được tặng. Nhưng, điều thiêng liêng hơn là ở chỗ cây vú sữa chính là hình ảnh của đồng bào và chiến sĩ miền Nam,

nên Bác muốn gần gũi, muốn quan tâm săn sóc. Sự lớn lên của cây vú sữa như gợi lên trong Bác hình ảnh trưởng thành của miền Nam thành đồng: “Miền Nam luôn ở trong trái tim tôi”. Bác sống trong không gian thoáng mát, nhiều cây xanh, hàng ngày, Bác đi bách bộ trên con đường Xoài, dưới những vòm cây xanh mát, Bác nghĩ đến môi trường đất nước và tư tưởng “Tết trồng cây” của Người được hình thành chính tại nơi đây...

Tính đặc thù của công tác bảo quản Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch còn được thể hiện chỗ: Công tác bảo quản thực hiện trong điều kiện di tích là một kho mở hoàn toàn, vừa làm công tác bảo quản giữ gìn vừa làm công tác phát huy tác dụng phục vụ khách tham quan. Lượng khách vào thăm Khu di tích càng ngày càng đông hơn, trong đó, có nhiều nguyên thủ quốc gia và nhiều đoàn khách cao cấp trên thế giới, do vậy, công tác bảo quản di tích ở đây không thể tiến hành theo đúng quy trình như một kho bảo quản thông thường khác. Các tài liệu, hiện vật ở đây luôn phải chịu áp lực trực tiếp của môi trường khí hậu tự nhiên và ảnh hưởng gián tiếp của tác nhân con người. Đó là những khó khăn, phức tạp mà những người làm công tác bảo quản di tích và lãnh đạo Khu di tích luôn phải quan tâm giải quyết.

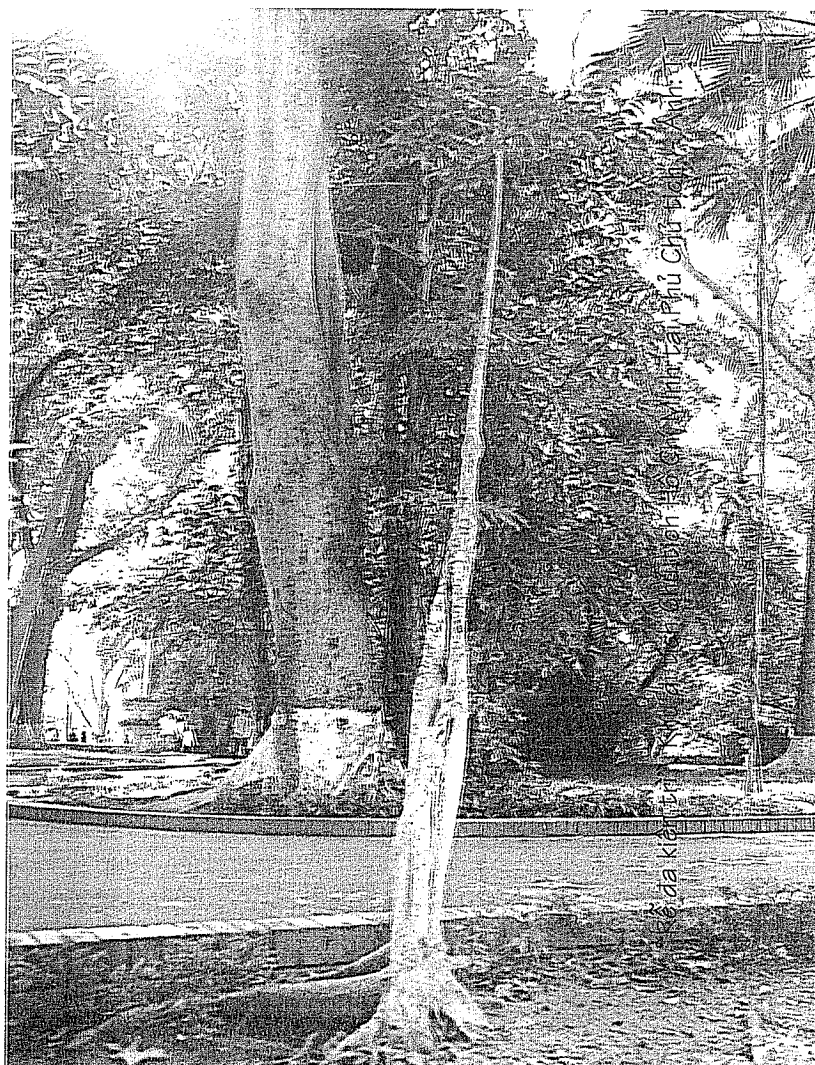
Để thực hiện chỉ thị của Đảng và Nhà nước về việc tổ chức bảo vệ, bảo quản và gìn giữ di sản lịch sử văn hoá quý giá này, trong 35 năm qua, Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch, với sự cộng tác giúp đỡ tích cực, hiệu quả của các cơ quan chuyên môn có liên quan, đã bảo quản, giữ gìn tốt tài liệu hiện vật và môi trường cảnh quan di tích, góp phần phục vụ đồng đảo công chúng đến tham quan, nghiên cứu và học tập về cuộc đời, sự nghiệp và tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch.

Công tác bảo quản di tích được thực hiện theo các chế độ bảo quản thông thường, định kỳ ngắn hạn, dài hạn và chống xuống cấp di tích, qua đó, kiểm tra, phát hiện, đề xuất, và có kế hoạch tu bổ, sửa chữa kịp thời, nhằm hạn chế sự xuống cấp di tích và sự thay đổi cảnh quan môi trường Khu di tích. Chế độ bảo

quản thông thường phục vụ khách tham quan di tích là một việc làm thâm lặng, được thực hiện trước lúc khách đến và sau lúc khách đi (vệ sinh, lau chùi từng tài liệu, hiện vật, từng ngôi nhà di tích, từng m2 sân, hè, đường, vườn cây và mặt nước ao cá). Hàng ngày, ở các nhà di tích đều có sổ nhật ký theo dõi, ghi chép tình hình, đối tượng, thành phần và mục đích tham quan của khách, được bàn giao giữa các ca trực bảo quản, giữa cán bộ bảo quản với lực lượng bảo vệ.

Ở các điểm di tích thường bố trí một cán bộ vừa làm công tác bảo quản trực tiếp, vừa trực phục vụ khách tham quan. Để tránh sự tò mò của khách, các tài liệu, hiện vật là sách vở, báo chí và bản tin được chặn lên trên một miếng kính trong suốt, cùng cỡ nay được thay bằng hộp chụp bằng mi ca để tiện cho khách tham quan. Các hiện vật có thể khối cũng được bảo quản bằng loại hộp chụp này.

Chế độ bảo quản định kỳ ngắn hạn, dài hạn, cũng là những công việc bảo quản thông thường nhưng được thực hiện theo định kỳ hàng

“Nhà 54”, nơi Bác Hồ đã ở và làm việc từ 1954 đến 1958,
 Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch - Ảnh: T.T

tháng, quý, 6 tháng và hàng năm. Ví dụ: Việc bảo quản phía ngoài và trần, mái các ngôi nhà mỗi tháng một lần, vào các buổi chiều thứ hai, thứ sáu hàng tuần nghỉ đón khách tham quan. Đối với việc chăm sóc vườn cây, ao cá (cắt cỏ, tỉa cành tạo tán, xới xáo, phòng trừ bệnh tật cho cây, cho cá) cũng mỗi tháng một lần. Việc bón phân cho cây và xử lý môi trường nước ao cá mỗi quý một lần, tùy theo mùa vụ. Hàng năm, cứ vào các dịp ngày lễ, ngày tết, lãnh đạo Khu di tích thường giao cho công đoàn tổ chức lao động toàn cơ quan để cọ rửa, vệ sinh toàn bộ sân, hè, đường trong khu vực cơ quan, vừa làm công tác bảo quản, vừa phục vụ an toàn, vệ sinh cho khách tham quan.

Chế độ tu bổ định kỳ và chống xuống cấp di tích được triển khai từng bước, thường tổ chức triển khai vào dịp cuối năm, khi Lăng Bác tạm ngừng đón khách vào viếng. Các công việc chính gồm: Chống dột, chống thấm, quét vôi, ve, sơn ... cho các công trình xây dựng trong di tích. Chương trình chống xuống cấp di tích cũng được cơ quan kết hợp hài hoà trong nhiều năm

qua, do đó, đã thực hiện chống xuống cấp được một số di tích với các hạng mục công trình như: Chống hiện tượng mao dẫn làm mục chân tường cho toàn bộ chân tường các nhà di tích; rải thảm toàn bộ bề mặt sân, đường trong khu vực di tích; xử lý hệ thống thoát nước để bảo vệ môi trường nước của ao cá di tích; cải tạo nâng cấp lưới điện; lắp đặt hệ thống báo cháy và chống cháy tự động; xử lý các hiện tượng mục cây; tu bổ cải tạo nâng cấp cây ăn quả; tu bổ, tôn tạo ao cá v.v...

Để giúp cho công tác bảo quản di tích được tốt hơn, Khu di tích đã trang bị dụng cụ đo nhiệt độ, ẩm độ và nhiệt kế để tiện cho việc theo dõi, kiểm tra và lắp đặt các phương tiện, trang thiết bị phục vụ cho công tác bảo quản di tích như: Máy hút ẩm, điều hoà nhiệt độ, công nghệ khí khô... để luôn luôn giữ nhiệt độ ổn định 22 độ C và độ ẩm dưới 65% cho hiện vật ở các nhà di tích. Việc bảo quản, tu bổ và tôn tạo di tích, hàng năm, luôn luôn nhận được sự hợp tác giúp đỡ tích cực, có hiệu quả của các cơ quan chuyên môn bên ngoài như: Đoàn 5-Tổng cục

Hậu Cần; Học viện Kỹ thuật Quân sự; Bộ Tư lệnh Công binh; Xí nghiệp Gỗ Cầu Đuống; Công ty Tu bổ nhà cửa - Bộ Văn hoá-Thông tin; Sở Giao thông-Công chính Hà Nội... Trong các công việc như sửa chữa các ngôi nhà di tích, sân đường hè, hầm trú ẩn, sơn vôi ve, véc ni... Công tác phòng chống mối, mọt và chống mục trong Khu di tích luôn nhận được sự phối hợp, giúp đỡ của Trung tâm phòng chống mối thủy lợi, hàng trăm tổ mối được tiêu diệt tận gốc, gần 100 cây di tích đã được chống mục. Việc bảo quản, tôn tạo cây xanh được Viện Khoa học Lâm nghiệp Việt Nam và Viện Điều tra quy hoạch Lâm nghiệp giúp thực hiện các công việc điều tra khảo sát hiện trạng cây xanh, xây dựng bản đồ quy hoạch tổng thể về cây xanh, bản đồ cho 46 thảm cây và lập hồ sơ khoa học cho 1.271 cây. Tập thể lãnh đạo và cán bộ Khu di tích cũng đã triển khai đề tài khoa học cấp Bộ: "Nghiên cứu và ứng dụng một số biện pháp khoa học kỹ thuật để bảo vệ tôn tạo vườn cây di tích trong Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch"; lập luận chứng kinh tế kỹ thuật tôn tạo, bảo vệ cây xanh và xây dựng vườn ươm nhân giống bảo tồn gen các cây quý hiếm, cây di tích lịch sử phục vụ cho việc trồng thay thế bổ sung khi cần thiết. Cục Bảo vệ thực vật và Tổng Công ty Vật tư Nông nghiệp giúp phòng trừ sâu bệnh, phân bón và thuốc trừ sâu. Trường Đại học Nông nghiệp, Viện Cây lương thực và Thực phẩm và Hội Làm vườn Việt Nam giúp kỹ thuật chăm bón và giống cây. Công tác duy trì chăm sóc vườn hoa, cây cảnh, cây quả và vệ sinh Khu di tích lúc đầu được Công ty công viên - Hà Nội và Ban Quản lý Quảng trường Ba Đình giúp, sau đó Khu di tích tự đảm nhận. Bộ Thủy sản, trong nhiều năm qua, đã giúp đỡ rất hiệu quả việc bảo quản ao cá, từ việc chăm sóc, nuôi dưỡng, phòng trừ nấm bệnh cho đàn cá trong ao đến việc nhân, giữ giống phục vụ cho việc đánh tía, thả bù hàng năm. Năm 2003, để chuẩn bị kỷ niệm 35 năm thực hiện Di chúc thiêng liêng của Bác Hồ và 35 năm bảo vệ, bảo quản giữ gìn và phát huy giá trị Khu di tích, Bộ Thủy sản đã đầu tư dự án: "Tôn tạo nâng cao chất lượng môi trường Ao cá Bác Hồ tại Phủ Chủ tịch", với các nội dung: Nạo vét bùn và xử lý đáy ao; xử lý hệ thống cấp và thoát nước ao cá; cơ cấu ổn định đàn cá trong ao; ứng dụng công nghệ mới tạo khí ô xy cho

cá (bằng hai máy xục khí). Đồng thời, để có cơ sở khoa học trong việc chăm sóc, tu bổ và tôn tạo ao cá, Khu di tích đã cho triển khai thực hiện đề tài khoa học cơ sở: "Nghiên cứu, xây dựng quy trình chăm sóc đàn cá và ổn định môi trường nước Ao cá Bác Hồ tại Phủ Chủ tịch". Đến nay, đề tài đã căn bản hoàn thành.

Từ thực tiễn hoạt động bảo quản Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch và kinh nghiệm nhận thức của mình, chúng tôi nhận thấy: Muốn cho công tác bảo quản di tích được thực hiện tốt, nhất thiết chúng ta phải có nhận thức đúng đắn và sâu sắc về tầm quan trọng và ý nghĩa của Khu di tích về Bác có giá trị đặc biệt này, trên cơ sở đó, có kế hoạch và biện pháp giải quyết tốt các vấn đề sau đây:

- Công tác bảo quản di tích phải được xác định là một khâu quan trọng trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch.

- Thường xuyên đẩy mạnh công tác nghiên cứu khoa học đối với các di tích tài liệu hiện vật và môi trường cảnh quan di tích để từng bước áp dụng những tiến bộ khoa học kỹ thuật và công nghệ mới vào công tác bảo quản di tích.

- Luôn luôn quan tâm chăm lo đào tạo bồi dưỡng đội ngũ cán bộ chuyên môn kỹ thuật làm công tác bảo quản di tích cả về đạo đức, trình độ và năng lực công tác ngang tầm với nhiệm vụ được giao.

- Đầu tư hợp lý, đúng hướng các trang thiết bị, phương tiện phục vụ cho công tác bảo quản di tích, ưu tiên việc ứng dụng khoa học công nghệ trong công tác bảo quản di tích. Tích cực động viên, vận động sự giúp đỡ, hỗ trợ của các cơ quan chuyên môn có liên quan đến nghiệp vụ bảo quản di tích; chú trọng mở rộng giao lưu, hợp tác, trao đổi và thường xuyên tổng kết, đúc rút kinh nghiệm trong công tác bảo quản di tích.

35 năm qua, kể từ ngày Bác Hồ đi xa, các công việc về bảo quản tài liệu, hiện vật và giữ gìn môi trường cảnh quan, vườn cây, ao cá ở Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch vẫn được thực hiện chu đáo như khi có Người. Chính điều đó đã góp phần làm cho khách tham quan mỗi khi đến nơi này vẫn như được thấy hình bóng Bác, bởi mỗi căn nhà, gốc cây, ngọn cỏ... nơi đây dường như vẫn lưu giữ được hơi ấm của Người./.